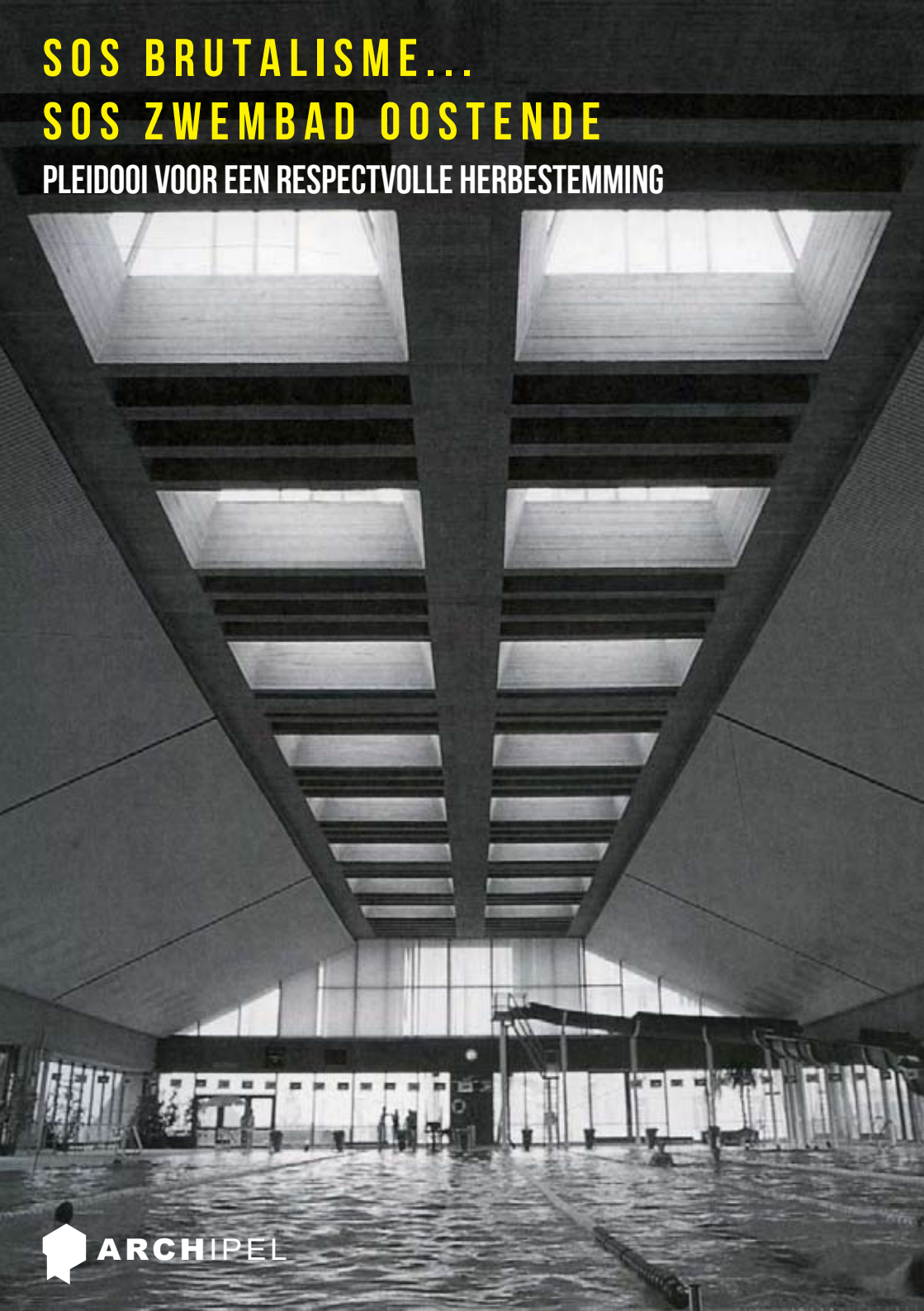
SOS BRUTALISME...
SOS ZWEMBAD OOSTENDE
PLEIDOOI VOOR EEN RESPECTVOLLE HERBESTEMMING

ARCHIPEL

ARCHIPEL

www.archipelvzw.be
info@archipelvzw.be

april 2016

Foto kaft © Lieve Colruyt

SOS BRUTALISME ...
SOS ZWEMBAD OOSTENDE
PLEIDOOI VOOR EEN RESPECTVOLLE HERBESTEMMING

Op 11 januari 2016 besliste het Oostendse stadsbestuur om de lopende bouwmeesterprocedure voor renovatie van het Oostendse stedelijk zwembad stop te zetten.

Het zwembadcomplex (architecten Paul Felix en Jan Tanghe: ontworpen in 1967-71, gebouwd in 1972-76) stond op de Vlaamse inventarislijst Onroerend Erfgoed en was in het Oostendse actieplan Bouwkundig Erfgoed een hoge locuswaarde toebedeeld. Het was weliswaar niet beschermd, maar in adviezen van Onroerend Erfgoed werd vanaf 2012 voor respectvolle renovatie gepleit en werd afbraak uitgesloten.
Tussen 2013 en 2015 werd als gevolg daarvan een procedure bij de bouwmeester doorlopen, met de ambitie het gebouw te renoveren met de specifieke architectuur als uitgangspunt. En tevens uit te breiden en tot een toeristische attractiepool verder uit te bouwen. De procedure leverde architecturale voorstellen op in alle schakeringen: van spectaculair tot restauratief...
Nadat het agentschap Onroerend Erfgoed en het kabinet Bourgeois op 6 januari hun weerstand tegen afbraak opgaven, besliste het stadsbestuur op 11 januari de procedure stop te zetten en elders een nieuw zwembad te bouwen.
In persinterviews werd voor het huidig gebouw afbraak en vervanging door een stadspark in het vooruitzicht gesteld.

Het Oostendse stedelijk zwembad is nochtans een van de zeldzame kwalitatieve voorbeelden van het “brutalisme” in ons land. Vooral de zwemhal met de monumentale betonstructuur behoort tot de interessantste architectuurfeiten in de jaren 70 in Vlaanderen. Afbraak is een onherstelbaar verlies voor het bouwkundig erfgoed in een stad die op dat vlak reeds een trieste reputatie heeft.
Verlies van zijn functie, hoe spijtig ook, hoeft daarom geen afbraak te betekenen. Gebouwen kunnen meerdere levens hebben.

De architectuurvereniging Archipel wil dan ook pleiten voor behoud, renovatie en herbestemming van de essentie van het zwembadcomplex, zodat de architectuurbeleving kan behouden blijven: zij het onder een andere vorm.
In Oostende is uiteraard het Postgebouw als cultuurcentrum een schitterend voorbeeld van herbestemming. Ook het SEO-grootwarenhuis en het Militair Hospitaal kregen een mooi tweede leven.
Het beschermde Magdalenazwembad in Kortrijk (met dezelfde ontwerpers Felix en Tanghe) krijgt een herbestemming als hogeschool-restaurant; “La Piscine” in Roubaix werd museum, “Les bains de la sauvenière” in Luik werd een bruisend cultuurcentrum. Ook dit gebouw verdient een toekomst.

We nodigen u dan ook uit om de petitie met pleidooi voor duurzaamheid, herbestemming en respect voor dit Oostendse architectuurpatrimonium uit de jaren 70 te ondertekenen.

Bruno Vanbesien, Marc Felix, Wim Supply, Hera Van Sande,
Géry Vandenabeele, Philip Cardinael en Joost Vanhove
Archipel vzw

PETITIE

Voor een respectvolle, duurzame renovatie en herbestemming van het stedelijk zwembad te Oostende.

Ondergetekende pleit ervoor de essentie van het gebouwencomplex van het stedelijk zwembad te Oostende, ontworpen door de architecten Paul Felix en Jan Tanghe, te behouden, te renoveren en een duurzame nieuwe functie te geven.

Nu in januari 2016 bleek dat de zwembadfunctie in de toekomst wordt opgeheven, willen wij ervoor pleiten dat de architectuurbeleving onder een andere vorm blijft verder bestaan.

Wij wijzen erop dat het gebouw een kwalitatief voorbeeld is van de 'brutalistische' architectuur in Vlaanderen in de jaren 70 en deel uitmaakt van de stedelijke identiteit van Oostende. Het is als dusdanig ook opgenomen op de inventarislijst Onroerend Erfgoed en staat in het Oostends actieplan Bouwkundig Erfgoed vermeld als gebouw met hoge locuswaarde.

We pleiten voor een herbestemming met nieuwe functies waarbij de potenties van de architectuur en de site tot haar volle recht komen.

Het gebouw verdient een constructieve toekomst.

(te ondertekenen via de website www.archipelvzw.be)

HISTORIEK VAN EEN ZWEMBAD UIT DE JAREN 70, EN EEN ARCHITECTUURCOMPETITIE 40 JAAR LATER.

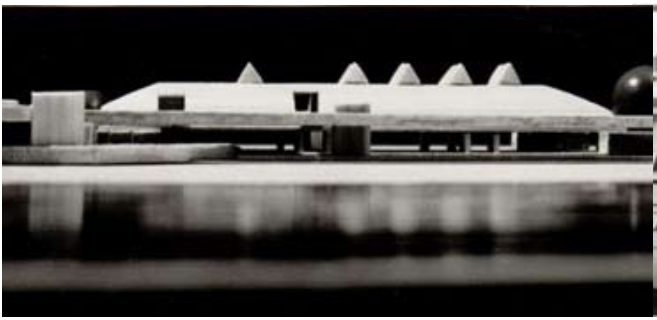
Op 11 januari 2016 besliste het Oostends stadsbestuur om de sinds 2013 lopende bouwmeester- procedure voor renovatie en uitbreiding van het stedelijk zwembad stop te zetten. Er komt elders een nieuw zwembad. Voor het bestaande gebouw wordt afbraak voorgesteld om plaats te maken voor een park.

HISTORIEK

In 1972-76 bouwde de stad Oostende een stedelijk 50 meter bad op een unieke ligging (olympisch in lengte, maar een 50 meter volksbad, want ook met ondiep deel).
Palend aan de gaanderijen van Leopold II. Naast het thermae-complex uit de jaren 30. Pal aan zeedijk en strand. Een betere locatie was nauwelijks denkbaar...
De architecten Paul Felix (1913-1981) en Jan Tanghe (1929-2003) ontwierpen samen met de stabiliteitsingenieurs Willy Canfyn, Ferdinand Porta en René Gobin het zwembad tussen 1967 en 1971.

De architectuur had een opvallend dubbel karakter.
Enerzijds de monumentale zwemhal met zijn imposante dakstructuur in zichtbeton gedragen op acht driehoekige steunberen. Met door beglaasde toppen bekroonde zenitale lichten die zonnevlekken op het water doen dansen.

Eerste voorontwerp 1967

Tweede voorontwerp 1969

Onder het dak een open transparante doorkijk naar stad, thermen en gaanderijen. Anderzijds de ernaast geschikte, meer versneden nevenvolumes (kinderbad, cafetaria, directie,...) die met terrassen een overgang maken naar de omgeving en de monumentaliteit van de zwemhal als het ware milderden.
Door het wegvallen van de privacy-eisen van buurman koning Boudewijn, rees het gebouw net na de aanbesteding in 1971 bovendien ook nog twee meter uit de grond.
Wat met hellingen, dijkvlakken, trappen, terrassen en plantenbakken werd aangevuld.
Die dualiteit was ook typerend voor het karakter van het latere werk van zowel Paul Felix met zijn onderzoekende radicale twijfel, als van Jan Tanghe met zijn visie op stedelijke integratie en schaal.
Het was ook typerend voor een transitieperiode in de internationale architectuurtaal van de jaren 70 waarin het monumentale door kleinschaligheid werd verzacht.

Een van de functionele uitgangspunten was de directe ervaring bij het binnenkomen van de zwemhal in zijn geheel. Eerst het totaalbeeld, dan pas omlaag de kleedkamers in en terug omhoog naar het zwembad. Een gebouw dat je overigens ook pas echt als zwemmer ruimtelijk kunt ervaren.
In tegenstelling met veel zwembaden: bezond, open en extravert .
Met een buitenbad, uit de wind gezet door de monumentale gaanderijen van Girault uit 1905 (die pas na pleidooi van de ontwerpers van de sloop werden gered, en in 1981 terecht als monument werden beschermd).

Het werd gevuld met zeewater, geen chloor. Uitrustingsingenieur Herwig Vyncke opteerde voor een toen revolutionaire techniek van ozonzuivering.
De aannemer Acropole bouwde het tussen 1972 en 76.
Op 28 mei 1976, straks exact veertig jaar geleden, werd het ingezwommen.

De burgemeester Jan Piers had het, in de hem eigen flamboyante stijl over:
“1976 zal steeds in de herinnering blijven als het jaar waarin onze florissante stad Oostende verrijkt werd met een uniek complex… met de beste, de fraaiste en de meest moderne infrastructuur”.

Architectuurcriticus Geert Bekaert beschreef het in 1981:

“De analytische manier van denken bleek hier het ideale instrument om van deze opdracht meer een complexe stedelijke structuur dan een gebouw te maken.
Ook al is het stoere gebouw dat het zwembad geworden is een nadrukkelijke aanwezigheid. Het is van alle kanten transparant en toegankelijk. Het hoort echt de stad toe. De verbeelding krijgt hier een vrijer loop dan in het meeste andere werk van Paul Felix.”

(monografie Paul Felix door Geert Bekaert)

Het gebouw was in elk geval een van de weinige markante voorbeelden van het ‘brutalisme’ in Vlaanderen.
Een architectuur-label dat zijn naam ontleende aan de uitspraken van Le Corbusier over zichtbeton: ‘le beton brut’, en in Engeland door Banham, Stirling en anderen gepropageerd werd, en internationaal in de jaren 70 doorbrak en van Zwitserland via Engeland tot Brazilië tot iconische gebouwen leidde.
Het stond voor zichtbaar gebruik van materialen, beton, betonblokken en hout.
Eerlijkheid, leesbaarheid en helderheid van constructie. Echtheid. Afwezigheid van opsmuk. De ruwbouw is de afwerking… Rustige monumentaliteit…
Erg populair werd de stijl nooit… Daarvoor is ze te compromisloos, te rechtlijnig en te no nonsens.

© Marc Felix

12 MILJOEN ZWEMMERS LATER...

Gedurende 40 jaar werd het door zo'n 300.000 zwemmers per jaar intens beleefd.
Het kreeg, zoals gebruikelijk met publieke gebouwen, diverse verbouwingen over zich. Verplaatste omheiningen, aangebreide glijslurfen en diverse verandaconstructies. Met zeildoek afgespannen zuidflank.
De monumentale betondakschelp bleef echter in goede staat, maar vervuiling deed zijn werk en aan toegangstrappen kwam schade. Het was echter vooral de vloer rondom de zwembadkuip die betonrot vertoonde. De doorboringen door waterdichte lagen, opengaande voegen, slijtage en zuinig onderhoud deden er bovenop het zeer intensief gebruik geen goed aan. Bovendien zijn er ook tal van nieuwe technische en klimaateisen aan dergelijke zwem-badfuncties.
In 2009 toonde een audit aan dat renovatie zeer dringend was.
Het zeewater had de betonvloer rondom het bad ernstig aangetast. Kuip en rand moest worden vernieuwd, samen met de installaties.

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED | HOGE LOCUSWAARDE | AFBRAAK UITGESLOTEN

2003
De administratie van (toen nog) Monumenten en Landschappen schreef de stad naar aanleiding van het afschermen van de zuidgevel met een zonnewerings-zeildoek:
"We wensen ook te wijzen op de intrinsiek architecturale waarde van het zwembad waarvan algemeen wordt aangenomen dat het tot de hoogtepunten van de recente architectuur in Vlaanderen behoort". (schrijven van 23 september 2003)

2007
In 2007 werd het zwembad in de inventaris van bouwkundig erfgoed opgenomen.
"Opname in de inventaris... betekent dat zij een vorm van vrijwaring voor de toekomst genieten" (uit de toelichting bij de inventarislijst)

2010
In het kader van het Oostends actieplan Onroerend Erfgoed kreeg het gebouw een 'hoge locuswaarde': Stelregel is dat zo'n gebouw bewaard blijft.

2013
In 2012 schrijft de administratie Onroerend Erfgoed aan de TMVW en de stad Oostende.
"Met zijn elementaire, functionalistische vormgeving in combinatie met een imposante, haast sculpturale betonstructuur, behoort het zwembad ongetwijfeld tot de belangrijkste uitingen van laat modern brutalisme uit de vroege jaren 70 in België.
Binnen de typologie van de zwembaden, is het een van de weinige realisaties uit deze periode, die de specifieke techniciteit van dit type infrastructuur koppelt aan een kwalitatief hoogstaande vormgeving."

"In conclusie adviseren wij om de noodzakelijke technische, restauratieve en energetische ingrepen verder te onderzoeken in termen van behoud en renovatie met aandacht voor de nog aanwezige erfgoedkwaliteiten. Een eventuele slopingsaanvraag (cf. opname in de vastgestelde inventaris van het bouwkundig erfgoed) zullen wij in ieder geval ongunstig adviseren refererend aan de aanwezige erfgoedwaarden hoger omschreven." (schrijven van 28 maart 2012)

Afbraak werd dus uitgesloten en door minister Bourgeois ook verhinderd.
Farys, de PPS-constructie van waterleverancier TMVW, en stad Oostende begonnen de lange weg naar renovatie.

2013-2015 - BOUWMEESTERPROCEDURE

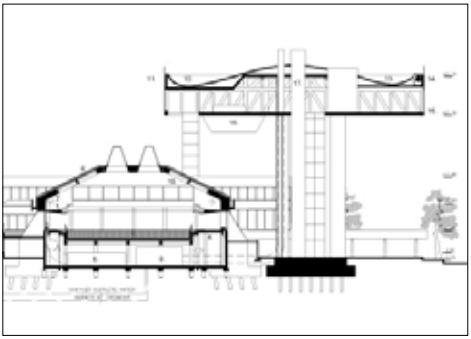
In 2013 werd een Open Oproep via de Vlaams Bouwmeester Swinnen opgestart met als bedoeling het brutalistische zwembad met zijn pregnante architectuur met respect te renoveren en uit te breiden en het tevens tot een nieuwe toeristische attractiepool uit te bouwen.

We citeren uit de 'open oproep 2702 Oostende':
"De specifieke architectuur van het bestaande gebouw uit de jaren zeventig vormt expliciet het uitgangspunt voor deze opdracht. Hierop moet een gepaste en kwaliteitsvolle manier worden aangesloten. De bestaande footprint van zowel de zwemgerelateerde als niet-zwemgerelateerde programmaonderdelen dient te worden geoptimaliseerd. Het nieuwbouwgedeelte van de gevraagde uitbreiding mag geen afbreuk doen aan het bestaande gebouw."

Tientallen architectenbureaus dienden hun kandidatuur in.
De projectdefinitie was qua programma vrij open. Ontwerpend onderzoek moest ideeën aanbrengen veeleer dan een ontwerp binnen randvoorwaarden. Het budget was beperkt tot 15 miljoen euro.

Vier bureaus gingen aan de slag.
BEL Architects; Bilquin & Serck architecten i.s.m. Fernandez Abascal & Muruzabal arcquitecto; Exploration architects en tenslotte Lens Ass architects.
In juni 2014 werden de ontwerpen voorgesteld.

Het project van BEL architecten stelde een zwembadtoren voor.
Een openluchtzwembad dat als een soort booreilandconstructie op een hoogte van 21 tot 28 meter boven het bestaande gerenoveerde zwembad zou gebouwd worden en over de gaanderijen zicht op zee zou nemen. Een spectaculair landmark.
Hoewel men vragen kan stellen hoe zo'n hoog openluchtzwembad het jaar door in het Oostends klimaat kan functioneren en hoe toren en renovatie binnen het budget kan, droeg het de juryvoorkeur weg.

BEL architecten

Aan de andere kant van het spectrum was er het voorstel van Bilquin-Serck-Abascal-Muruzabal. Een rustiger renovatie- en restauratieproject van de essentie van het bestaande gebouw, waarbij een nieuwe noordvleugel werd toegevoegd met bijkomend 25-meterbad en een recreatiebad. Het vertrok vanuit de architectuurkwaliteiten van de zwembadhal en kon gefaseerd tot behoud, renovatie, uitbreiding en actualisering leiden.

De omgeving werd verduind. Het schreef zich in binnen het budget. De architectuur bleef bescheiden dienstbaar aan het bestaande.

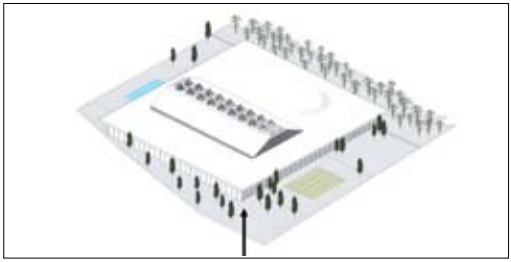

Bilquin & Serck architecten ism Fernandez Abascal & Muruzabal arcquitecto

Exploration architects behield de structuur van de zwemhal, maakte ze 'heroïsch' door ze te ontdoen van nevenconstructies, en omhelsde het met een nieuwe dakstructuur boven een zwembadlandschap op dezelfde hoogte als het dak van de gaanderijen.

Exploration architects

Lens Ass architects voegde aan straatzijde een oplopende 'ramp' toe, en op de uitbreiding richting gaanderijen een kegelvormig dak.

Lens Ass architects

Na een onderhandelingsronde met BEL architects werd een tweede fase gestart waarin de haalbaarheid moest worden bijgestuurd.
Inmiddels werd bouwmeester Peter Swinnen in februari 2015 vervangen door waarnemend bouwmeester Stefan Devoldere.

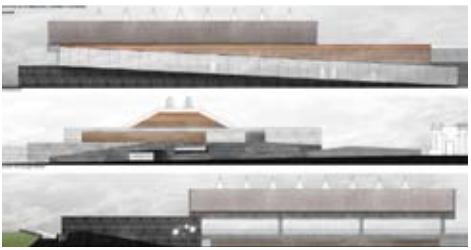
Juni 2015 kwam er een bijgestuurde presentatie.
BEL architects kwamen met een nieuw idee om een volledig nieuw zwembad op de site

van de koninklijke villa te maken en het bestaande zwembad tot een open stadshal te ontmantelen. Bilquin-Serck-Abascal-Muruzabal stelden hun omgevingsaanleg bij. Exploration architects verlengden nu de bestaande zwemhal met een staal- en glasstructuur. Lens Ass tenslotte verfijnde het eerdere voorstel.
Er kwam opnieuw een onderhandelingsronde met BEL architects.

BEL architecten

Bilquin & Serck architecten
ism Fernandez Abascal & Muruzabal arcquitecto

Exploration architects

Lens Ass architects

In een gemeenteraad najaar 2015 werd de oppositie aangespoord om hun partijgenoot Bourgeois eens aan te porren de weerstand tegen afbraak op te geven.
Op de gemeenteraad van 18 januari werd meegedeeld: " Wij hadden een goed contact met het kabinet Bourgeois. Op 6 januari vernamen we van het agentschap Onroerend Erfgoed en het kabinet Bourgeois dat ze zich konden vinden in een afbraak van het huidige zwembad. Op 11 januari hebben wij dan in het schepencollege beslist om de lopende procedure te stoppen." (verslag gemeenteraad 18 januari)
In persinterviews werd het voordien al verduidelijkt. "Het huidige gebouw zal achteraf gesloopt worden om er een stadspark te realiseren" (Nieuwsblad 13 januari.)
De 'stijlbreuk ' naast de beschermde neo-klassieke gaanderijen van Charles Girault uit 1907 zou worden 'gedeletet'.
Terug naar het grasveld en nostalgieke pergola? Of een nieuw stadspark?

SLOT

“Tijdens het verloop van het traject is evenwel bij de opdrachtgever de overtuiging gegroeid dat de renovatie en het open houden van het bestaande zwembad zowel om financiële als om technische redenen moeilijk of niet haalbaar zijn.”
(website Vlaams bouwmeester)

Nauwelijks veertien dagen later was er al een nieuwe bouwsite uitgekozen.
Het nieuwe zwembad zou aan het kruispunt van Elisabethlaan en Nieuwpoortsesteenweg een kilometer landinwaarts worden gebouwd.
Waarom het gebouw, dat eerst gerenoveerd moest worden, dan ook voor andere mogelijke functies moet worden afgeschreven was niet aan de orde.
Van respectvolle renovatie van eerst belangrijk geacht erfgoed tot volledige sloop is een op zijn minst bizarre ommezwaai waar niemand eer uit haalt.

PLEIDOOI VOOR EEN DUURZAME HERBESTEMMING

De bladzijde is nu gedraaid.
De architectuurvereniging Archipel pleit voor een renovatie en herbestemming van de essentie van het brutalistisch gebouw, ook nadat elders in Oostende een nieuw zwembad gebouwd is.
Dat is trouwens hetgeen ook gebeurd is met het als monument beschermde modernistische Magdalenazwembad in Kortrijk uit de jaren 60 van dezelfde architecten Paul Felix en Jan Tanghe samen met Christiaen Vanderplaetse en Jan De Jaegere.
Het krijgt een herbestemming als universitair restaurant.
Een schitterend voorbeeld staat overigens in Roubaix: het Art Deco gebouw ‘La Piscine’, nu een fraai museum voor schone kunsten.
In Luik werd ‘les Bains de la Sauvenière’ een bruisend cultuurcentrum.
Dat is ook wat overigens gebeurde in Oostende met de Post van Eysselynck (van post tot cultuurcentrum), en met diens grootwarenhuis (nu museum).

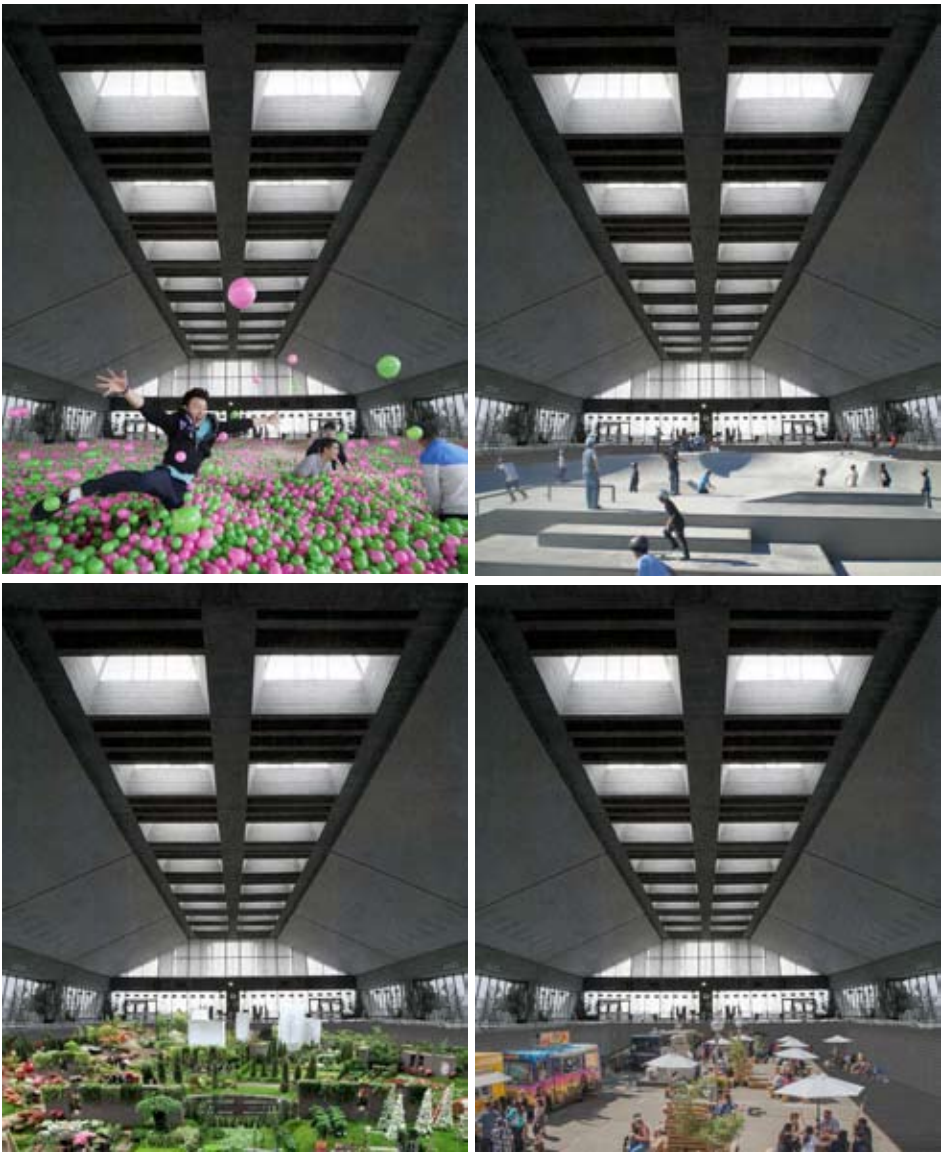

Kortrijk
Magdalenazwembad

Roubaix
‘La Piscine’

Luik
‘les Bains de la Sauvenière’

Een herbestemming is uiteraard een pleidooi voor duurzaamheid.
Gebouwen hebben meerdere levens.
Afbraak van een jong icoon is een pleidooi voor dementie die met verlies van het korte-termijn-geheugen begint.
De afbraakgeschiedenis van Oostende is overigens een illustratie hoe waardering voor een architectuurstijl telkens decennia te laat kwam, vooraleer architectuurbeleid er waarderend aandacht voor had.

Welke functie als herbestemming?
Sport? Cultuur? Recreatie? Toerisme? Stadshal gekoppeld aan evenemententerrein?
Een filiaal voor “Musee “ dat met plaatsgebrek kampt om twee collecties te tonen?
Of een tempel voor staande rockconcerten?
Alleszins publieke functies die functioneel een grote overspanning kunnen gebruiken en de centrale ligging aan de zeedijk. Dat zijn er heel wat.
Recent werd in Oostende een ‘stadsatelier’ opgericht met interim-bouwmeester Stefan Devoldere als voorzitter en enkele architectuurdeskundigen, die de stedelijke toekomst-projecten van Oostende voor de volgende decennia zullen begeleiden. Het lijkt alvast een mooie taak voor deze denktank. Maar ook voor een wakkere publieke opinie.

© Eva Lo

Er werd ook al concreter nagedacht over architecturale herbestemmingen.
Half maart 2016 won het Franse architectenbureau Collective OMNE een internationale architectuurwedstrijd in Oostende voor 'Les Planches d'Hiver' (een wandelpad op het strand).
Naast een wandelpad, met loodrecht erop een staketselconstructie, suggereerde het winnend team ook om het park rond de Koninklijke Villa te verbinden met het terrein rond het zwembad. En van de zwembadhal een overdekte evenementenhal te maken.
(Ter vergelijking de footprint van de zwemhal is 60 x 30 meter; de Gentse stadshal is 40 x 16 meter)
Ook het onderzoekend ontwerpen in de afgesloten bouwmeesterprocedure leverde tal van boeiende ideeën op. Verbinding van park Koninklijke Villa met omgeving zwembad dook overigens meerdere malen op.

EPILOOG

Recent in april ging een festival voor graffitikunst van start in Oostende.
Naast blinde gemene muren, als canvas voor graffitikunstenaars, doet Oostende het ook met jong erfgoed.
Twee gebouwen op de inventarislijst Onroerend Erfgoed en op de Oostendse lijst "bouwkundig erfgoed met hoge locuswaarde": Het brutalistisch stedelijk zwembad uit 1976 en het modernistisch stadhuis van Victor Bourgeois uit 1950. Ook voor dit laatste gebouw werd in januari afbraak als een mogelijkheid bepleit.
Ook de als monument beschermde nieuwe gaanderijen uit 1955 (architecten A. Dugardyn en Hennig) bleken in het winnend voorstel van 'Les Planches d'Hiver' plots weggedacht.

Er is duidelijk een serieuze reflectie en bewustwording nodig over het recent architecturaal erfgoed in deze stad.

Marc Felix, Bruno Vanbesien, Wim Supply, Hera Van Sande,
Géry Vandenabeele, Philip Cardinael en Joost Vanhove

Archipel vzw

© Eva Lo

© Eva Lo

REACTIES

FYSIEKE BEELDTAAL - *Paul Robbrecht*

Het brutalisme dat zich in de vijftiger jaren aandiende en tot volle ontplooiing kwam in de zestiger en zeventiger jaren is van fundamentele betekenis geweest in de ontwikkeling van de naoorlogse architectuur.
Het materiaal zoals het zich aandiende in de natuur, of zoals het direct uit industriële productie aankwam, werd op een zichtbare manier aangewend in gebouwen.
De abstractie van het witte modernisme maakt plaats voor een uiterst fysieke beeldtaal. Deze materialiteit creëerde een herkenning voor het publiek.

Het zwembad in Oostende is een van de meest uitdrukkelijke en tegelijkertijd uitmuntende voorbeelden van deze tendens. Het heeft een intense volumetrische dispositie, die zich ook intern manifesteert.

We wensen uitdrukkelijk te pleiten voor een hergebruik van dit gebouw.

Paul Robbrecht, architect

© Marc Felix

ZINVOLLE NIEUWE BESTEMMING - *Gui Polspoel*

Van Oostende is voldoende bekend dat het in de tweede helft van de 20e eeuw op een misdadig-slordige manier is omgesprongen met zijn bouwkundig erfgoed. De jongste paar decennia waren er aanzetten om dat afbraakbeleid bij te sturen en, waar nog mogelijk, om te buigen.
Maar de plannen om het zwembad van architecten Paul Felix en Jan Tanghe (rasechte Oostendenaars nota bene) af te breken, staan daar dan ineens weer haaks op. Ik heb altijd een boon voor dat gebouw gehad, niet omdat ik een fervent zwemmer ben, en ook niet omdat ik als student ingenieur-architect aan de KU Leuven les had van, en opkeek naar, professor Paul Felix, maar omdat het in zijn monumentaliteit een prachtig duet vormde met het al even monumentale Thermae Palace, en op deze manier een echte Oostendse 'landmark' is.
Bovendien is het gebouw een van de meest prominente gebouwen van de moderne architectuur van het laatste kwart van de vorige eeuw in Vlaanderen. Het afbreken zou de slechte reputatie van Oostende inzake bescherming van bouwkundig erfgoed alleen maar nieuw leven inblazen.

Ik hoor en lees dat er een aantal technische problemen en mankementen aan het gebouw vasthangen. Maar als mijn informatie klopt, zijn die er alleen maar in de

(zwem)kuip en in het technische gedeelte, en niet in de essentie van het gebouw, in de schelp er omheen zeg maar. Als dat klopt moet het hele bouwsel toch niet tegen de vlakte? Dat ook een vereniging als Dement de afbraakplannen genegen is, vind ik onbegrijpelijk voor mensen die zeggen te ijveren voor het behoud van het Oostendse erfgoed. Of is die bescherming alleen maar van toepassing voor gebouwen die de nostalgie van de Belle Epoque oproepen?

Ik weet ook dat als je een gebouw wil handhaven, je er een nieuwe zinvolle bestemming moet aan geven. Vandaar mijn voorstel: maak er een prestigieus museum van waar de rijke collectie van MuZee een betere uitstraling zou krijgen dan in het doolhof van de Romestraat. En waar grote tentoonstellingen met uitstraling kunnen plaats vinden.

Van een zwembad een museum maken? Te gek? Wel niet zo ver van Oostende, in het Franse Roubaix, heeft men niet alleen dat gekke idee gehad, met heeft het ook gerealiseerd! Het museum heet trouwens 'La Piscine'. Google het maar eens.
Met op een beperkte ruimte, op wandelafstand, samenbrengen van dat nieuwe MuZee met de Bibliotheek, Kunstencentrum Vrijstaat O, de (ooit wel eens gerestaureerde) Koninklijke Gaanderijen waar Mark Van Moerkerke een Spilliaert huis wil starten, en het Congrescentrum dat het Thermae Palace ook is, zou Oostende meteen over een Kunst- en Cultuurwijk beschikken die alle Vlaamse centrumsteden hen zal benijden en tegelijk van de stad de culturele hotspot van de Kust maakt.

Om over na te denken? Ik hoop het van harte.

Gui Polspoel
Journalist,
voormalig ir.architect en aangespoeld Oostendenaar

© Marc Felix

NIEUWE PASSENDE BESTEMMING - *Peter Lacoere*

"Ook al is het stoer gebouw dat het zwembad geworden is een nadrukkelijke aanwezigheid, het is van alle kanten transparant en toegankelijk. Het hoort echt de stad toe."

(Geert Bekaert, 'Paul Felix, architectuur, 1913-1981')

Sommige gebouwen waar men als kind vaak vertoeft heeft laten een zodanige indruk na, dat men later besluit architect te worden. Het stedelijk zwembad is zo'n gebouw voor mij.

Veelal wordt over het hoofd gezien dat mijn moederstad Oostende, vaak verguisd omwille van haar geringe aandacht voor erfgoed en om haar volgebouwde zeedijk, toch een aantal zeer uitzonderlijke gebouwen heeft voortgebracht. Een keur aan vooraanstaande Belgische architecten zijn er na de tweede wereldoorlog de revue gepasseerd en hebben er belangrijk werk nagelaten: de SEO (huidig PMMK) en de Post als hoogtepunten in het oeuvre van Gaston Eysselinck (1948 en 1953), het Casino Kursaal van Leon Stynen (1952), het Stadhuis van Victor Bourgeois (1961) en het Stedelijk Zwembad van Paul Felix en Jan Tanghe (1975).

Deze bijzondere gebouwen hebben een aantal zaken met elkaar gemeen: ze zijn elk op een belangwekkende positie in de stad neergezet en ze hebben elk een uitstraling die hun belangrijke publieke rol in de stad recht aan doen.

Paul Felix koos de bouwplek voor het zwembad zelf en hij heeft ze niet zonder moeite bekomen. Zijn positionering van het gebouw is weloverwogen gebeurd tussen zee en stad. Tussen de Drie Gapers, de tramhalte en het Petit Paris kruispunt, takt het zwembad met haar karakteristieke hellingen en trappen aan op de stad. Daarna volgt binnen een parcours doorheen kleinere en wat meer donkere ruimten voorbij het onthaal en de kleedruimten, om te eindigen in de indrukwekkende hal met het Olympisch zwembad. Het zwembad drijft als het ware als een platform wat boven de stad uit. Rondom het bad staan de zwemmers in contact met de omgeving. Het openluchtzwembad dat aan de zeekant gelegen is, houdt het midden tussen het gebouw en de oude Venetiaanse Gaanderijen.

12 miljoen zwemmers (!) en bijna een halve eeuw later beslist het stadsbestuur tot verhuis van het zwembad, maar erger: ze veroordeelt meteen ook het gebouw van Felix en Tanghe tot de sloop. Het bewustzijn en waardering voor het eigen patrimonium zou in Oostende de laatste jaren nochtans toegenomen zijn, zo luidt het. Er werd een gemeentelijke inventaris van gebouwen met zogenaamde locus-waarde samengesteld, geen overbodige zaak met zoveel waardevolle gebouwen in de kuststad. Maar ondanks de eigen gemeentelijke kwalificatie van 'hoge locuswaarde' voor het zwembad, gaat de stad tegen haar eigen inventaris in.

Ook het Vlaams gewest bindt in, ondanks de opname van het gebouw in haar gewestelijke inventaris en helaas toont ook het actiecomité Dement Oostende weinig actiebereidheid tot het redden van het gebouw.

Dit bedreigde gebouw legt een pijnpunt bloot van het huidig erfgoedbeleid: er is een te trage voortgang in het beschermen van wat we het jonge erfgoed kunnen noemen. Moderne architectuur vanaf de jaren 70 raakt traag beschermd, ook al spreken we ondertussen over gebouwen van pakweg 30 tot 50 jaar oud.

Het jonge erfgoed is in dat opzicht een zeer kwetsbaar deel van ons gebouwd patrimonium: raakt het niet tijdig herkend en erkend als nieuw monument, dan kan de sloopijver en vernieuwingsdrift het in de tijd inhalen als de eigenaar er zelf de intrinsieke architecturale waarde niet van inziet. Dit lijkt hier het geval te zijn.

Helaas heeft Oostende hierin al wat voorgeschiedenis: de stadsschouwburg moest wijken voor het misplaatste Europacentrum, het Casino werd ei zo na van de sloop gered door een spoedbescherming van de Vlaamse minister en recent is ook het doek gevallen over de Vismijn. En wat met Bourgeois' stadhuis? Ook dit gebouw geniet geen enkele bescherming.

De stad heeft de nodige hefbomen en mogelijkheden om het zwembad van een nieuwe en passende bestemming te voorzien. In binnen- en buitenland zijn er knappe voorbeelden van terug te vinden waar men zich op kan inspireren. De stad zou van een nood een deugd kunnen maken en het stedenbouwkundig ensemble van het Thermae Palace hotel, de Venetiaanse galerijen (die in een erbarmelijke staat verkeren) en het zwembad in zijn geheel aan te pakken tot één project en zo de site opwaarderen met nieuwe functies.

Gaat Oostende de vergissing begaan om met de sloop van het zwembad een gebouw te laten verdwijnen van één van haar eigen zonen? Ik hoop van niet want dit zwembad hoort inderdaad de stad toe.

Peter Lacoere
ir. architect -stedenbouwkundige | directeur projecten so gent

STEDELIJKE IDENTITEIT - *bOb Van Reeth*

Met betrekking tot stedenbouw en architectuur betekent DUURZAAM: lange duur.
De stedenbouwkundige footprint van de stad is van zeer, zeer lange duur.
De structuur van gebouwen is van lange duur.
De invulling van gebouwen gaat, plus minus, 30 jaar mee.

Bestemmingen veranderen meermaals tijdens de levensduur van gebouwen, mits ontwerpend onderzoek, is behoud veelal mogelijk.
Een gebouw dat de plek in de stad mee bepaalt is dat onderzoek zeker waard.

Gaat het om een architectonische beleving welke het beluisteren van de stedelijke identiteit ondersteunt?
Men let erop niet 'onherstelbaar te verbeteren'.

Ex Vlaams bouwmeester bOb Van Reeth
met betrekking tot de afbraak van het Oostendse zwembad.

© Vlaamse Bouwmeester

KWALITEIT - *Filip Canfyn*

... Er bestaat in Oostende geen tweede gebouw dat kan bogen op zo'n kwaliteit...

Het is een schande dat een erfgoedstuk uit het patrimonium van de jaren zeventig, een markant voorbeeld van het brutalisme, weggerukt wordt uit een stad, waar al heel wat waardevolle architectuur heeft moeten sneuvelen.
Waar nu ook het stadhuis van Victor Bourgeois bedreigd wordt en waar de banaliteit, de lelijkheid, de bouwbrol en de portemonnee op een schaamteloze manier mogen regeren.

In de vroegere koningin van de badsteden is zelfs eenoog geen koning meer, er zitten alleen nog blinden.

Filip Canfyn, ir.-architect
(uit de column 'A family affair' in architectura.be)

EEN WAARDEVOL LANDMARK DREIGT TE VERDWIJNEN - *Sum & Jos Vandenbreeden*

Bij de inhuldiging op 29 mei 1976 schrijft burgemeester Jan Piers in de voor die gelegenheid uitgegeven brochure met veel lof over het nieuwe zwembad: "Ik ben ervan overtuigd dat 1976 steeds in de herinnering zal blijven als het jaar waarin onze florissante stad Oostende verrijkt werd met een uniek complex dat niet alleen de sportminnenden ten goede zal komen maar vooral de tienduizenden toeristen die bij een badstad als de onze de beste, de fraaiste en de meest moderne infrastructuur kunnen en mogen verwachten."

Op architecturaal vlak is het zwembad van Oostende, n.o.v. ir. architect Paul Felix in samenwerking met architect Jan Tanghe (Groep Planning) en stabiliteitsingenieur Willy Canfyn (Groep Planning) een bijzonder waardevol landmark van het uit Groot-Brittanië overgewaaid New Brutalism, een uitloper van de International Style, of het modernisme uit het interbellum. De term Brutalisme ontstond via Le Corbusier, die de term 'béton brut' lanceerde: "L'Architecture, c'est avec des matières brutes établir des rapports émouvants", zo schrijft hij. Na de Tweede Wereldoorlog past hij die principes toe in zijn architectuur, zo onder meer in de Unité d'habitation (1952) in Marseille en in de overheidsgebouwen in de Indische stad Chandigarh). De Britse architecten Alison & Peter Smithson waren voorlopers waardoor het New Brutalism zich wereldwijd verspreidde. Het essay 'The New Brutalism' van Britse architectuurcriticus Reyner Banham voor het eerst gepubliceerd in 1955, en nadien zijn boek 'The New Brutalism: Ethic or Aesthetic?' in 1966 gaven echter de aanzet. Ook het Belgische architectuurdebat was in die tijd volkomen ondergedompeld en geïnspireerd om deze lang verwachte vernieuwing in de architectuur door te voeren. De Belgische architectuurscène was er toen volledig door begeesterd en het zwembad van Oostende behoort dan ook tot één van de vroegste voorbeelden van het New Brutalism in Vlaanderen.

In 1981 schrijft Geert Bekaert in het overzichtswerk Paul Felix, '1913-1981, Architectuur', over het zwembad in Oostende het volgende: "De plek voor het zwembad die hij (bedoeld wordt Paul Felix) zelf uitkoos en niet zonder moeilijkheden verkreeg, is schitterend, vlakbij de zee en vlakbij de stad, in de bescherming van de Koninklijke Galerijen en de omgeving van het Thermenhotel. (...) Met het zwembad stond hij en zijn medewerkers voor een andere opgave. (...) Een gebouw op deze gevoelige plek zou het hele stadsbeeld van Oostende willens nillens mede bepalen. Het was ertoe veroordeeld door zijn ligging. De analytische manier van denken bleek hier het ideale instrument om van deze opdracht meer een complexe stedelijke structuur dan een gebouw te maken. Ook al is het stoere gebouw dat het zwembad geworden is een nadrukkelijke aanwezigheid, het is van alle kanten transparant en toegankelijk. Het hoort echt de stad toe. De verjonging van het eigen bureau en ook de jongere generatie van bureau Planning (bedoeld wordt Jan Tanghe en zijn toenmalige equipe), zullen er wel voor een deel tussen zijn dat hier de verbeelding een vrijere loop krijgt dan in de meeste andere werken van Paul Felix, maar het resultaat wijst er de andere kant op hoezeer hij in staat was ook die verbeelding op het essentiële van de opdracht te betrekken."

Op 11 januari 2016, 40 jaar na de inhuldiging van het zwembad, besliste het stadsbestuur van Oostende om af te stappen van de renovatieplannen van haar stedelijk zwembad. Een week later werd een andere locatie geselecteerd voor de bouw van een nieuw zwembad. De procedure van de Open Oproep van de Vlaams Bouwmeester, die gelanceerd werd in 2014, werd spijtig genoeg stopgezet. De Vlaamse Bouwmeester bevestigde toen in de twee onderscheiden consultaties dat de specifieke architectuur van het bestaande gebouw het expliciete uitgangspunt van de oproep diende te zijn.

SumProject+SumResearch, voorheen Groep Planning, vernemen nu dat de nieuwe realisatie van het zwembad gekoppeld wordt aan een beslissing tot afbraak van het huidige zwembad. Als team is Sum van mening dat de afbraak een verlies zou zijn voor het bouwkundig erfgoed van de stad Oostende. Het zwembad is door zijn unieke inplanting immers een onontbeerlijk onderdeel van geheel de site en accentueert tevens de hoofdrol van Oostende als prominente badplaats. Het geeft samen met de er bij horende Koninklijke Gaanderijen en het Thermae Palace een continuïteit aan de traditie van zeebaden.

Het zwembad werd als autonoom geheel zo ontworpen dat het door de schikking van de hoofdgebouwen een interactie met de stad vormt, terwijl ook de eigen identiteit van de Brutalistische architectuur aanwezig blijft, als kind van zijn tijd in het wereldgebeuren van de architectuur en de verspreiding van het New Brutalism. Uit de geleding van de binnen- en buitenruimte, uit de aanleg van de toegangen, spreekt een verhouding tussen architectuur en gebruiker, een wil om leven te geven aan de ruimte door een meer organische benadering gebaseerd op de perceptie en de beleving, trouwens één van de fundamenten van het New Brutalism. Deze beleving en interactie met de stad dreigt met de afbraakplannen dan ook voor goed te verdwijnen.

Uit de aanbevelingen van Onroerend Erfgoed, terecht als bijzonder waardevol omschreven, en opgenomen in de lijst Vaststelling Bouwkundig Erfgoed 28-11-2014 blijkt dat het zwembad een herbestemming en revitalisatie moet aankunnen.

Sum vindt dat, indien de zwembadfunctie niet kan behouden worden (b.v. door strengere normen inzake zwembaden), er andere kansen en potenties zijn om het gebouw te bewaren en te renoveren, aansluitend op beide wedstrijdconsultaties van de Vlaamse Bouwmeester.

Dat alles hoeft niet automatisch te impliceren dat het gebouw dient te verdwijnen. Het uitschrijven van een internationale consultatie/onderzoek voor herbestemming, op basis van een voorafgaande patrimoniale analyse van het gebouw omtrent de erfgoedwaarde en de mogelijkheden tot reconversie en dit in een nationale en internationale context, kan hiertoe bijdragen. Vanuit de toenmalig ontwikkelde visie – een interactie met te stad – lijkt het voor Sum een ideaal moment om na te denken over de herbestemming van het gebouw en aldus het pand als vernieuwde landmark opnieuw op de Oostendse kaart en ver daar buiten te plaatsen.

Sum & Jos Vandenbreeden

© Marc Felix

ZWEMBAD OOSTENDE: DE ARCHITECTEN

De architecten Paul Felix en Jan Tanghe waren allebei Oostendenaars en goeie vrienden die doorheen hun loopbaan verschillende keren hebben samengewerkt.
Beide waren ze doordrongen van de ethische dimensie van het bouwen. Beiden waren ze ook hevig voorstander van teamwork.

PAUL FELIX (1913-1981)

Paul Felix was Oostendenaar en zoon van een atheneumleraar. Hij studeerde als een van de eerste ingenieur-architecten in Vlaanderen af aan de KU Leuven in 1938.
In 1952 werd hij benoemd tot professor architectuur in Leuven. Als afdelingshoofd hervormde hij de afdeling architectuur grondig in 1967.

In de jaren 50 werd hij door contacten met collega's en zelfstudie een overtuigd modernist. Hij won met een controversiële villa in Ukkel de prestigieuze Van De Ven prijs in 1952.

In 1958 kreeg hij bekendheid door de realisatie van een clarissenklooster in Oostende, dat een icoon werd in de moderne architectuur in Vlaanderen. Zijn belangrijkste realisaties erna waren een reeks modernistische villa's in de jaren 50 en 60, samen met Jan Tanghe het Magdalenazwembad in Kortrijk, kerken en schoolgebouwen in de jaren 60, theologisch centrum In Antwerpen, de Alma III en studentenhuisvesting in Heverlee. Het vormingscentrum in Dworp (1962-1967) met een samengaan van een sobere vormentaal met een schitterend landschap werd een synthese van zijn werk. Hij bouwde in de jaren 70 samen met Jan Delrue en Jan Tanghe de fase 1 van Gasthuisberg in Leuven, in Oostende ook samen met Jan Tanghe, het zwembad.
Ook het cultuurcentrum te Knokke is van zijn hand. Zijn laatste realisaties waren de provinciale bibliotheek te Hasselt in 75-78 en het administratief centrum in Oostende (74-80).

In zijn architectuur was hij voortdurend op zoek naar echtheid en eenvoud. Architectuur die zijn essentie zoekt in dienstbaarheid, beleving en betekenis.
Hij pleitte voor wetenschappelijke aanpak, ook vanuit menswetenschappen, en voor teamwork.

In 1971 voorspelde hij reeds: "duurzaamheid zal een belangrijke kwaliteit worden in de toekomst".

JAN TANGHE (1929-2003)

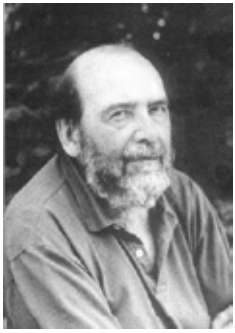
Jan Tanghe was de zoon van een zeekapitein. Studeerde tijdens de tweede wereldoorlog in Engeland, en studeerde nadien als architect af in 1953 aan het Sint-Lucas in Gent en ging nadien in Oostende wonen.

Hij startte bij Gaston Eysselinck, Peter Callebout en stadsgenoot Paul Felix en bouwde met hem samen sociale woningen voor de Oostendse Haard. Hun carrières hebben elkaar overigens verder regelmatig ontmoet in Magdalenazwembad te Kortrijk, Gasthuisberg fase 1 te Leuven, en het Oostendse zwembad.

In 1966 werd hij een van de medeoprichters samen met Willy Canfyn en Ignace Deboutte van het multidisciplinair team Groep Planning in Brugge en Brussel.
Het Provinciaal Hoger Technisch Instituut in Gent samen met Francis Serck met zijn agora en uitkragende bouwlagen werd een icoon.
Vanaf 1971 werkte Groep Planning aan het Brugse structuurplan en realiseerde een breed architecturaal en stedenbouwkundig oeuvre in Vlaanderen en Brussel.
Hij was actief in het vaktijdschrift A+ en werd in 1969 professor aan de Université de Mons. Hij was tevens directeur van het postuniversitair centrum voor erfgoed in het Europacollege (het latere 'centrum Raymond Lemaire') en was medestichter van de Bond Beter Leefmilieu.
In 1990 werd Jan Tanghe architect van het jaar als erkenning van zijn inzet.

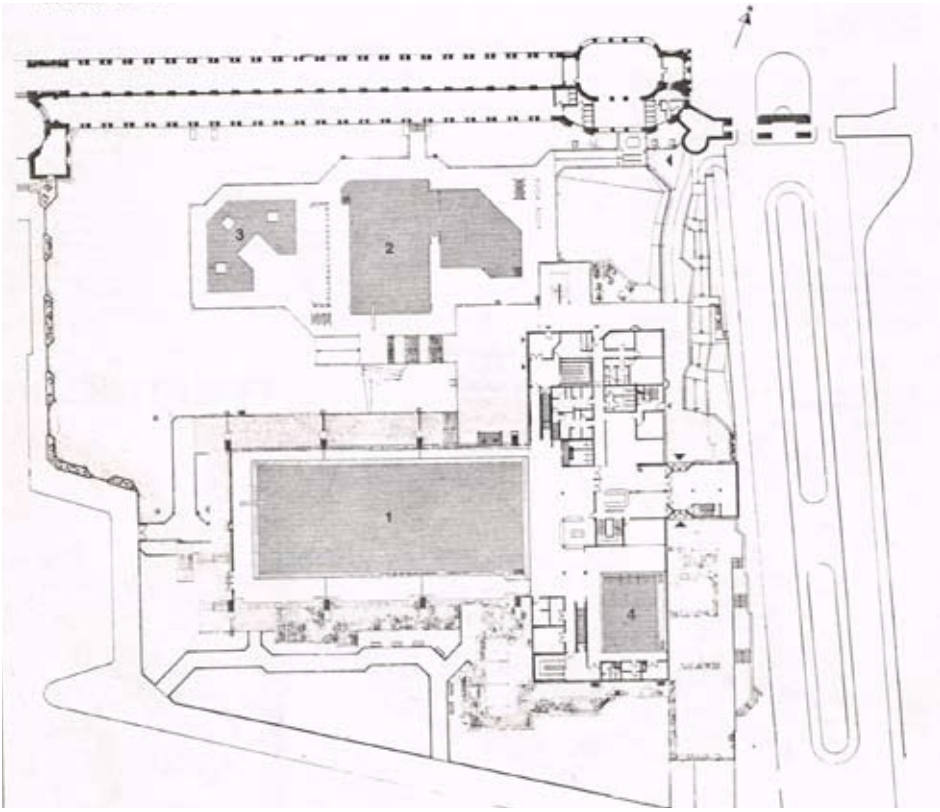
De architectuur- en stedenbouwvisies van Jan Tanghe waren doordrongen van een visie op de stad als menselijk weefsel.
Hij had een hekel aan pamflettaire architectuur die zich als autonoom vormenspel opdrong.

Hij had een gezaghebbende stem in vele architectuurdebatten.
Ook binnen Archipel...

1
2
3
4

